

RADAR

Historiedidaktisk Tidsskrift

Vikingetidens ringborge er nu verdensarv

Af Jens Pietras

August 2024

Korrekt citering af denne artikel efter APA-systemet
(American Psychological Association System, 7th Edition):
Pietras, J. (2024). Vikingetidens ringborge er nu verdensarv.
RADAR – Historiedidaktisk tidsskrift, (2024). DOI: 10.7146/rhdt.v11i1.150149

Vikingetidens ringborge er nu verdensarv

Af Jens Pietras, lektor, Professionshøjskolen Absalon

I september 2023 blev fem ringborge fra vikingetiden optaget på UNESCOs Verdensarvsliste. Listen omfatter steder, som betragtes som enestående og med universel betydning og som tillægges at være af værdi for hele menneskeheden. Verdensarv er godt undervisningsstof og bør omsættes til undervisning. Her gives et bud!

Det er opmuntrende, når danske historiske fænomener, landskaber, steder eller genstande opnår international opmærksomhed og anerkendelse.

De fem vikingetidsringborges optagelse på den prestigefyldte liste var i 2023 kulminationen på en lang ansøgningsproces. Optagelsen er ikke kun en hædersbevisning, men kan også trække mange turister til landet.

Ringborgenes optagelse på UNESCOs Verdensarvsliste var en god dag for Danmark.

Artiklen her fortæller om vikingeborgene og præsenterer teorier om deres opståen og funktion samt diskuterer kort det uheldige i at de skånske borge ikke er omfattet af ansøgningen. Oprindeligt var der tale om en fællesnordisk ansøgning, men den blev af forskellige årsager forladt. Resultatet blev en ren

dansk ansøgning. Didaktisk argumenteres for at arbejde med teorierne om borgenes etablering og funktion gennem kildearbejde via en kildebank og med historiebrug.

Trelleborgene

Fem forskellige steder i Jylland, på Fyn og på Sjælland, i det nuværende Danmark, findes rundborge, såkaldte Trelleborge. Borgene, der tolkes som ringformede fæstningsværker, dateres til perioden 970 – ca. 980 e. Kr., dvs. til Harald Blåtands regeringsperiode (ca. 958 til ca. 985). Borgene er cirkulære og bl.a. kendte for deres meget ensartede geometriske design.

Fælles for borgene er deres konstruktion og placering, da disse er cirkelrunde og anlagt i nærheden af vigtige, handels- og søveje. Borgene er Aggersborg, nord for Limfjorden, Fyrkat ved Hobro. Nonnebakken i Odense, Ringborgen Køge og Trelleborg ved Slagelse, som har givet navn til anlæggene.

Billede 1.

Vikingetidens ringborge i Danmark som UNESCO-verdensarv.

Kilde: Kulturministeriet.

Teorier om ringborgenes etablering og funktion

Der findes, efter arkæologen Poul Nørlunds udgravning af den første borg i Trelleborg ved Slagelse i 1930'erne og 1940'erne (Trelleborg, 1948), forskellige tolkninger af motiverne bag borgenes etablering og funktion. Nørlund fremhæver borgens beliggenhed tæt ved vand. Trelleborg lå ved en af fortidens centrale færdselslinjer. Nørlund fremhæver, at anlægget primært nok har tjent militære formål. Nørlund konkluderer, at borgen var et landeværn for Vestsjælland eller en tvangsborg mod en ydre erobrere eller endelig som samlingssted for vikingeflåderne før togter mod vest – England og øst – Baltikum. Siden Nørlunds første teorier om borgerne er der kommet andre teorier til. Af de mere pussige kan nævnes, at borgene skulle være: "templer for Thor, befæstede vinterlejre til beskyttelse af skibene, skibsværfter, uddannelsescentre for rytteri, astrologiske observatorier" (Carl og Esben Harding Sørensen, 1979, side 121).

Borgene havde kun en relativ kort, men dramatisk, funktionstid. Ved Trelleborg, ved Slagelse, er der påvist kampe om borgen. (Skalk.dk). Borgene er kun arkæologisk påvist. De optræder ikke i nogen samtidige skriftlige kilder. Det åbner op for spekulationer og (for-)tolkninger. Dette giver også gode didaktiske muligheder for at "digte med kilderne, men aldrig mod kilderne", som historikeren Erik Arup formulerede det.

Harald Blåtand, trosskiftet og ringborgene

Borgene tolkes normalt, i nyere forskning, som værende såkaldte militære tvangsborge, som skriver sig ind i historien om Jellingedynastiets, specielt kong Harald Blåtands, samling og påståede kristning af Danmark, som angivet på den store Jellingesten.

” Harald konge bød gøre kumler (runer) disse efter Gorm fader sin og efter Thyra moder sin, den Harald som sig vandt Danmark al og Norge og gjorde danerne kristne.

Jellingstenens tekst udlægges som Danmarks dåbsattest. Dette henviser til, at der i perioden blev skabt en central kongemagt og en kristen fælleseuropæisk nation. Stenene, kirken og anlægget i Jelling tolkes normalt som Haralds ønske om at centralisere magten. I Haralds program indgår trosskiftet og et antal større bygge- og anlægsarbejder, herunder de omtalte ringborge.

Harald Blåtand omvendes, ifølge den tyske krønikeskriver Widukind, af den tyske munk Poppo, da denne på kongens foranledning i midten af 960'erne bærer jernbyrd for sin tro. Miraklet sker. Poppo forbrændes ikke af det gloende jern, hvorefter kongen lader sig døbe og samler sig herefter al Danmark.

Rigssamlingen sker gennem

- en udvidelse af Dannevirkefæstningen i Slesvig
- bygning af Ravnings Enge broen ved Vejle
- anlæggelse af en række ringborge centralt placeret i alle landsdele af riget med loyale vikingekrigere (delvist udenlandske)(Nationalmuseet.dk)

Borgene sigte er at sikre Haralds autoritet og kongemagt til hele riget. Teoriens baggrund er, at de lokale høvdinge tidligere havde stor autonomi og udøvede både verdslig og kultmæssig/religiøs (her forstået som asatromæssig) magt. Gennem Haralds kristne dåb fratages de denne magt. Dette opfattes lokalt som et stort magttab, hvorfor de forventeligt revolterer. Borgene skal derfor ses som tvangsborge, der dels skulle vidne om Haralds fysiske magt lokalt og dels samtidig afholde de lokale høvdinge fra at gøre oprør. (Anders S. Dobat, 2013)

Bud på borgenes etablering og funktion

Historikeren Else Roesdahl tolker i "Vikingernes verden" (1998) at "... kong Harald omkring år 980 havde behov for at konsolidere magten og for at genere noget af sit tabte land og sin tabte prestige. Borgene falder da på plads med en funktion af først og fremmest tvangsborge: kongelige regionale magtcentre, der skulle holde befolkningen i ave, og hvorfra man til daglig kunne udøve kongens og kongsgårdens normale funktioner. Borgernes besættninger kunne desuden rykke hastigt ud, både når udenlandske fyrster truede landet, og når kongen selv tog offensiven." (Else Roesdahl, 1998). I sin nyeste udgivelse "Fra vikingetid til Valdemarstid – Danmark 950 – 1200" fra 2023 tolker hun borgene på således "I tidens løb er der fremsat mange teorier om borgenes datering, bygherre og funktion" (Roesdahl 2023). Hun fastslår Harald som bygherre med inspiration fra England og de tyske områder. Hun ender med først at konkludere "900-årenes latente trusler fra Tyskland spillede givetvis en central rolle for hele byggeprojektet, og anledningen til det må være nederlaget ved Dannevirke i 974.." (Roesdahl 2023) og slutter med at konkludere "... tilsammen kan alle borge være tænkt som forsvar mod overfald fra nordiske lande og Østersøområdet.... Samtidig var borgene utvivlsomt kongens militære og administrative lokale støttepunkter, der fungerede som kongsgårde.." (Roesdahl 2023).

Arkæologen Jeanette Varberg konkluderer i "Viking – ran, ild og sværd" fra 2019, "...at borgene var militære anlæg, der fungerede som base for Harald Blåtands kontrol over det voksende danske rige og som et forsvarssystem, der gav hans styrker mobilitet mod tyske angreb over havet og op gennem Jylland." (Jeanette Varberg, 2019).

Der findes altså mange teorier. Jeg tolker, som det fremgår nedenfor, som Roesdahl og Varberg.

Borgenes anlæggelse er af andre historikere fx Niels Hybel set som forsvarsborge mod tyske aggressive ekspansionsforsøg fra Otto d. 2s side, som i denne periode truede med at invadere det danske område.

de og tvangskristne befolkningen. Der udkæmpes en krig i grænseområdet mellem det danske og det tyske rige (974), hvor Hedeby indtages og nedbrændes – senere generobres og genopbygges byen (983). I denne tolkning ses trosskiftet som en royal dansk forsvarshandling og borgene som en forsvarsmæssig militarisering af riget som modsvar mod tyske invasionsplaner. Andre historikere placerer borgene uden for Harald Blåtands regeringsperiode. Dette modsvares dog dendrokronologisk, hvor træ fundet i borgene placerer borgene i Haralds regeringstid. Historikeren Anders Lundt Hansen fortæller, at borgene ikke er bygget af Harald selv, men af lokale stormænd som et værn mod netop Haralds centraliseringsbestræbelser. (Anders Lundt Hansen, 2018 side 178ff.)

Enkelte historikere, herunder Niels Hybel har endda foreslået, bygherren end ikke er dansk men tysk og at borgene etableredes for at opretholde tysk tvangsoverherredømme over Danmark. Niels Hybel skriver, at disse "initiativer (herunder ringborgene, min fremhævelse) bliver i reglen fortolket som udtryk for, at en stærk dansk kongemagt havde bemægtiget sig kontrollen over det Danmark, vi kender i dag. I så fald var denne kongemagt under stærk indflydelse fra det sydlige udland. ... Det er nærliggende at se 900-årenes mange anlægsarbejder som resultat af tysk overherredømme over de danske herskere... Borgene kan have været glimrende militære støttepunkter for en besættelsesmagt. Ringborgene ... kan have været bygget for at hævde tysk ret og kontrol over Jylland og de danske øer. Borgene er nok bygget på foranledning af eller i det mindste assisteret af den tyske kejser." (Niels Hybel, 2003)

Harald har haft store planer. Han flytter også sit kongesæde fra Jylland til Sjælland, hvor han anlægger kongebyen Roskilde (Frank Birkebæk, 2003) og ifølge krønikeskriveren Adam af Bremen her bygger Roskilde Domkirke. En trækirke, som han selv angiveligt skulle ligge begravet i. Denne kirke og Haralds lig er dog aldrig blevet arkæologisk identificeret. At flytte kongesædet giver god mening, hvis Jellingstenen altså taler sandt. At Harald flytter kongesædet til et mere centralt område, her Roskilde på Sjælland giver mening. Roskilde ligger midt i det rige som

Harald etablerer og underlægger sig. I samme proces nedlægges det tidligere sagnkongesæde i Lejre, som samtidigt glider ud af de historiske kilder. (Roskilde bys historie (1992): Tiden indtil 1536)

De manglende ringborge

Mange historikere og andre, har specielt efter fundet af Borgringen ved Køge (2014), søgt efter andre lignende borge og anlæg.(Videnskab.dk) Det kan nemlig undre, at der ikke, når den overordnede tolkning er, at borgene er lokale støtteforsvarsværker, ikke er fundet borge i det Sønderjyske område eller i Nordsjælland.

Disse og andre manglende borge vil måske dukke op af mulden ad åre. Et andet uheldigt perspektiv er de allerede kendte Skånske borge.

Da Øst-Danmark blev til Syd-Sverige

Historikeren Palle Lauring skriver i "Danmark i Skåne" (1961), at "...da Christian den Femte vendte tilbage fra den mislykkede skånske krig (1675-79 min fremhævelse), lod han Kronborgs vinduer mod Sundet blænde for ikke at få appetitten ødelagt ved synet af det tabte. Helt blev de vinduer aldrig genåbnet. Med Skåne, Halland og Bleking gik en tredjedel af Danmark tabt, og tabet var bittert, så der blev stille om Skånelandene. Stilheden blev til glemsel." (Palle Lauring, 1961) En glemsel, der desværre stadig delvist råder. Øresundsregionstanken og Øresundsbroen åbner op for at genåbne de lukkede vinduer, men dette ser ikke ud til at ske. I Danmark koncentrerer vi os om det nuværende danske rige efter 1920. Bevidstheden om, hvordan rigets grænser var i tidlige perioder er desværre begrænset.

Ringborgene i Skåne

I Skåne findes mindst to ringborge. Det er borgen i Trelleborg i det sydlige Skåne, hvor byen borgen ligger i hedder Trelleborg. Her er identificeret og genopbygget dele af den oprindelige ringborg.

Det drejer sig endvidere om endnu en borg i byen Borgeby mellem Lund og Landskrona. Denne borg er ikke undersøgt særligt grundigt arkæologisk.

Billede 2.

Mindesmærke for vikingeborgen i Borgeby, Skåne.

Foto: Jens Pietras

Det er uklogt, at disse borge ikke også var omfattet af Verdensarvsansøgningen. Årsagerne skal findes i, at det arkæologisk fra dansk side vurderes, at borgen i Borgeby endnu kun er overfladisk undersøgt og at Trelleborg-borgen vurderes til ikke helt at leve op til den cirkulære form, som de andre borge har.

Historieundervisning

Vi er forpligtede på at styrke og kvalificere elevernes historiske kompetencer. Dette gøres hensigtsmæssigt gennem en undersøgende og problemorienteret undervisning, hvor eleverne arbejder med både faktuel viden om fortiden og tillige reflekterer over hvordan historie bliver til og anvendes.

At arbejde med vikingetiden, rigssamlingen, trosskiftet og de monumentale byggerier er historisk betydningsfuldt stof, da emnet er et nybrud, et vendepunkt. Emnet lægger om til et studie af kontinuitet og forandring samt refleksioner over aktører og strukturer, da Harald ændrer vilkårene, ikke kun for sig selv, men for alle i riget.

I emnet kan der arbejdes med flg. problemstilling: Hvilke teorier om borgene er gennem tiden etableret og på hvilket kildegrundlag? Hvorfor og hvordan gennemførte Harald Blåtand i vikingetiden en centralisering af kongemagten samt indførte trosskiftet? Hvilken rolle spillede ringborgene, der er identificeret i både det nuværende Danmark og det nuværende Syd-Sverige, i denne proces?

Som trigger vises et Danmarkskort, hvor også dele af Sverige samt det nordlige Tyskland fremgår. Eleverne præsenteres samtidig for teorien om Harald Blåtands omvendelse og dåb samt tilgår viden om tro og magt i perioden samt teorien om borgenes placering ved vandveje.

Eleverne skal nu placere alle (de 7 kendte borge)

strategiske steder i det danske rige, der dengang bestod af Jylland, Fyn, Sjælland og Skåne.

Kildearbejde

Centralt er kompetenceområdet kildearbejde. Det faktum, at borgene, som anført tidligere, kun er arkæologisk påviste og ikke er omtalt i nogen skriftlige kilder åbner op for fortolkninger – også elevernes egne fortolkninger.

En undersøgelse af de eksisterende teorier og deres kildegrundlag samt elevernes egne begrundede forslag til fortolkninger vil understøtte elevernes metodiske kompetencer.

Eleverne kan fx undersøge hvornår og af hvem borgene er etableret. De kan undersøge borgenes geografiske placering. De kan endvidere undersøge motiver til deres anlæggelse og deres funktion/er. Efterfølgende kan de undersøge eller gisne om borgenes forsvinden og undre sig over at de ikke overhovedet er omtalt i skriftlige kilder. Afslutningsvis kan de selv formulere begrundede kildebelagte teorier om ovenstående.

Som en perspektivering kan eleverne undersøge borgenes "liv" i udvalgte fremstillinger, herunder læremidler og her undersøge hvordan borgene tolkes af forskellige i nutiden samt endelig undersøge hvordan borgene er endt på UNESCOs verdensarvsliste samt reflektere over hvad udmærkelsen får/kan få for fremstillingen af borgene i fremtiden.

Kildebank

Teoriene om borgene kan undersøges af eleverne gennem forskellige historiske kilder. Læreren kan konkret etablere en kildebank med et udvalg af fortolkninger af borgene fra Nørlunds teorier fra 1940'erne over senere tolkninger og fremstillinger til nutidens bud.

Som analyseværktøj kan anvendes HIK-modellen (Poulsen, 2021). Modellen kan også anvendes i udskoling med enkelte tilføjelser og med krav om undersøgelser og refleksioner på et højere taksonomisk niveau. Modellen består af tre trin. H som relaterer sig til hensigten med kilden - her tolkningen af forskellige historikers tolkning af borgene og deres formål – hvorfor blev de mon bygget? Her kan indgå forskellige historikers tolkninger fx Nørlunds første tolkning fra 1940'erne. Tolkninger fra senere i det 20. århundrede og udvalgte fra nutiden. Det er også en god idé at medtage de fantasifulde tolkninger, som at borgene skulle være templer for guden Thor.

I omhandler indholdet, dvs. vores viden om borgene og deres opståen, funktion mv., hvilke spor har vi fundet og hvordan kan vi tolke disse?

Hvis vi igen tager udgangspunkt i Nørlunds oprindelige tolkninger kunne analysen omhandle hans teorier (Indhold) om borgene og andre borge fra samtiden sammenholdt med de spor vi ellers har fra perioden.

Og endelig K som omhandler konteksten, dvs. sammenhængen. Hvad ved vi ellers om samfundet på Harald Blåtands tid, fx var borgene atypiske for tiden, kendes der borge fra udlandet i samtiden mv.. I nutiden, fx hvilke sammenhænge og narrativer indgår borgene i i dag fx årsagerne til og motiverne bag deres optagelse på Verdensarvslisten. Særligt konteksten, dvs. sammenhængsdelen kan eleverne have svært ved at tolke, da den kræver stor almen og kontekstuel viden. Her må læreren træde til.

Hvis vi igen inddrager Nørlunds tolkninger kan sammenhængen – Konteksten her være hvad Nørlund og man i øvrigt vidste om tiden. Hvordan

vikingetiden blev tolket i forskning og fremstillinger i 1940'erne og endelig kan vi sammenligne hans tolkninger med senere tolkninger, som alle på en eller anden måde bygger videre på og genfortolker hans oprindelige bud på borgenes etablering, funktion og forsvinden.

Verdensarv er godt undervisningsstof!

Referencer

Birkebæk, F. et al. (1992). *Roskilde bys historie: Tiden indtil 1536*. Roskilde museum

Birkebæk, F. (2003). *Vikingetiden i Danmark*. Sesam

Danmarkshistorien.dk (2024). <https://danmarkshistorien.dk/artikler/mytedrab>

Dobat, S. A. (2013). Fællesskab og kongemagt i vikingetiden. I: Blom, M. et al. (2013). *Vinkler på vikingetiden*. Nationalmuseet, Skoletjenesten s. 59-70.

Hansen, A. L. (2018). *Sølv, blod og kongemagt – bag om vikingemyten*. Gyldendal

Hybel, N. (2003). *Danmark i Europa 750 – 1300*. Museum Tusulanum

Larsen, S. T. & Poulsen, J. Aa. (red). (2021). *Historieundervisning – en fagmetodik*. Hans Reitzels forlag

Lauring, P. (1961). *Danmark i Skåne*. Steen Hasselbalchs forlag

Lindelof (2024). *To skånske ringborge fra vikingetiden*: <https://lindelof.it/onewebmedia/081211-To%20ska%CC%8Aanske%20ringborge%20fra%20vikingetiden.pdf>

Nationalmuseet (2024). <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/magt-og-aristokrati/trelleborg/>

Nørlund, P. (1948). *Trelleborg*. Nordiske Fortidsminder. Bind 4, hæfte 1, København.

Pietras, J. og Poulsen, J. Aa. (2016). *Historiedidaktik mellem teori og praksis*. Hans Reitzels forlag

Roesdahl, E. (2023). *Fra vikingetid til valdemarstid – Danmark 950 – 1200*. Aarhus Universitetsforlag

Roesdahl, E. (1998). *Vikingernes verden*. Gyldendal.

Skalk.dk (2024). <https://issuu.com/articles/40493565>

Sørensen, C. & Harding, E. (1979). *Danmark i vikingetiden*. Gyldendal

Varberg, J. (2019). *Viking – ran, ild og sværd*. Gyldendal

Via Ritzau (2023). *Ny status som verdensarv har store perspektiver*: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/13723846/ny-status-som-verdensarv-har-store-perspektiver?publisherId=13560790&lang=da>

Videnskab.dk (2024). <https://videnskab.dk/kultur-samfund/arkaeologer-flere-vikingeborge-vil-dukke-op/>